

Ostenduntur illis, et legunt gesta de caelo
 Memoria prisca debito et merita digno.
 Merces in perpetuo secundum facta tyranno.

A Omnia non possum comprehendere parvo li'ello.
 Curiositas docti inveniet nomen in isto.

COMMENTARIUS.

una cum actis et operibus cuique suis; ut secundum ea quæ gessit quisque, ad coronam aut gehennam mitatur. RIC.

Curiositas docti inveniet nomen in isto. Ab hoc pos-

tremo poematis versu susum relegens per litteras versuum primas inveniet. COMMODIANUS MENDICUS CHRISTI, et pro titulo: NOMEN GAZÆI, quod est Comodiani, a gazo, sive gazophylacio. RIC.

ANTONII CARMEN

ADVERSUS GENTES.

Discussi, fateor, sectas ANTONIUS omnes;
 Plurima quæ-rivi, per singula quæque cucurri:
 Sed nihil inveni melius quam credere Christo.
 Hæc ego disposui leni conscribere versu:
 Et ne displiceat, quod talia carmina pando;
 David ipse chelyn modulata voce rogavit,
 Quo nos exemplo pro magnis parva canemus,
 Dicentes quæ sunt fugienda, sequenda, colenda,
 Cum tamen in cunctis et res, et causa probetur.
 Judaicum primo populum nec gratia novit
 Mira Dei; nam tum Pharaoni ereptus iuquo,
 Et mare transgressus pedibus, lucente columna
 Cum duce, qui mergi infestos vidit equestres,
 Et cui desertis nihilum quoque defuit agris,
 Manna cui e caelo, et fons de rupe cucurrit.

B Post hæc ipse Deum præstantem tanta negavit:
 Dumque aliud numen dementi pectore quærit,
 Ignibus incensis quod misit perdidit aurum.
 Par quoque Paganus lapides quos sculpsit adorat,
 Et facit ipse sibi, quod debeat ipse timere.
 Tum simulacra colit, quæ sic ex ære figurat,
 Ut quando libitum est, mittat conficta monetæ,
 Aut magis in species convertat sæpe pudendas.
 Hinc miseræ mactat pecudes; mentesque deorum
 Quos putat irasci, calido in pulmone requirit,
 Atque hominis vitam pecoris de morte precatur.
 Quid petit ignosci veniam, qui sanguine poscit?
 Illud enim quale est? quam stultum? quamve notan-
 dum?

C Cum Deus omnipotens hominem formaverit olim,

COMMENTARIUS.

Antonius. Quem Paulinus heic alloquatur, quis me doceat? Nominativum pro vocativo adhibitum ab antiquis ostendit Vossius, lib. IV, cap. 5, de Arte Grammat. MURATOR.

Talia carmina pando. Corn. Valerius Vonckius, vir clarus, Observata ad hoc Antonii carmen exhibet in Specimine Critico, pagg. 1-10, quorum nonnulla recenset anonymus lipsien-sis in Actis eruditor. 1746, pag. 215, seqq. Unde potiora quæ ad carmen istud illustrandum spectant, excerpere animus est. Heic itaque Vonckius legit: Talia carmine pando. Elegantius tamen, quam ferat atlas ac stylus auctoris. GALLAND.

Chelyn modulata voce rogavit. Licentius fortasse quam par sit, mutat vir criticus chelyn in Deum. Quidni porro scripserit auctor: David ipse chelyn rogavit? Nimirum respexerit ad Psalm. LVI, 9; CVII, 3: Exsurge, gloria mea, exsurge psalterium et cithara. VONCK.

Qui mergi. Ni poetica licentia raunus est usus, carminis rationi aliquid deest. Fortasse pro mergi legendum mersos. MURATOR.—Cl. Muratorius, ut laboranti metro succurreret, pro mergi reponerat mersos. Vonckius, qui mergi fumestos. Neutra tamen emendatione opus. Sic enim etiam Virgilius per hiatus ejusmodi, Eclog. III, v. 6:

Et succas pecori et lac subducitur agnis.

Atque ita optimi poetæ sæpissime. Noster mox v. 15, similiter. A. LIPS.

Et fons. Heic quoque laborat aliquantulum ver-

sus. Scriberem:

Manus cui e caelo, cui, fons, etc. MUR.

Quo metrum huic versui restituunt, edior quidem rescribit Manna cui e caelo, cui fons; criticus vero facilius transponit fons et. Sed nihil hoc loco mutandum ob poetæ licentiam, lipsiensi anonymo jure videtur. GALLAND.

Ex ære figurat. Tertullianus, in Apolog., cap. 13, idem ethnicis objiciebat: Domesticos deos quos Lares dicitis, domestica potestate tractatis pignorando, demutando aliquando in cacabulum de Saturno, aliquando in trullam de Minerva; ut quisque contritus atque contusus est, dum diu colitur, ut quisque dominus sanctiorem expertus est domestica necessitate. Publicos æque publico jure sædatis, quos in hastario vectigales habetis. Si Capitolium, si olitorium forum petatur, sub eadem voce præconis, sub eadem hasta, sub eadem annotatione quarstoris divinitas addicta conducitur. Cacabulum Tertulliano memoratum, quod vas spurcitarum fuit, a Paulino modeste innuitur per hæc verba:

Aut magis in species convertat sæpe pudendas. MUR.

Mittat confictam. Leg. mittat confracta monetæ. VONCK.

Mentesque deorum. In pecudum cæsarum extis deorum mentem stulte perquirebant Gentiles. Ovid., lib. v, Metam.:

Fibra quoque ægra notas veri, monitusque deorum Prodderat....

Audet homo formare deum. Ne crimina desint,
Hunc etiam vendit dominus, sibi comparat emtor.
Philosophos credam quidquam rationis habere,
Qui ratione carent, quibus est sapientia vana?
Sunt Cynici canibus similes, quod nomine produnt
Sunt, et sectantes incerti dogma Platonis,
Quos quæsitæ diu animæ substantia turbat,
Tractantes semper, nec definire valentes;
Unde Platonis amant de Anima describere librum,
Qui præter titulum nil certi continet intus.
Sunt etiam Physici Naturæ nomine dicti,

A Quos antiqua iuvat, rudis atque incondita vita.
Namque unus baculum quondam, et vas fictile por-
tans,
Utile quod solum, solumque putarat habendum,
Illud ut auxilii, atque hoc esset caussa bibendi.
Cum stare agricolam, manibusque haurire supinis
Potandas vidisset aquas, vas fictile fregit,
Quo procul abjecto, removenda superflua dixit,
Rusticus hunc docuit quod spernere posset et istud.
Hi neque vina bibunt, nec victu panis aluntur.

COMMENTARIUS.

Hunc eorundem errorem Seneca, et ipse ethnicus, improbat, Natur. Quæst., lib. II: « Nimis deum otiosum, et pusillæ rei ministrum facis, si aliis somnia, aliis exta disponit, etc. » Consulto lib. Cæs. Bulergeri, de *Magia*; etc. MURATOR.

Etiã vendit. Ad hoc spectant rursus, quæ ex Tertulliano nuper attulimus. Julius Firmicus, de Err. prof. Relig., cap. 16: « Vendebatur deus, ut prodesset emptori, et emptor suppliciter adorabat quiddam paulo ante viderat subhastatum. » MURATOR.

Philosophos credam. Eleganter in hanc rem scripsit S. Eucherius in Parænet. ad Valerian. Inter alia hæc habet: « Brevi tibi liquebit, quanto hæc nostra, id est pietatis veritatisque præcepta, illis philosophorum præceptis præferri debeant. In illis namque eorum præceptis vel adumbrata virtus, vel falsa sapientia: in his vero consummata justitia, solida veritas continetur. Unde licet dicere, philosophiæ alios nomen usurpasse, nos vitam. Etenim qualia possunt ab his dari præcepta vivendi? Causam nesciunt. MUR.

Sunt Cynici. Vulgo κυνικοί dicebantur hi philosophi, hoc est canini, ἀπό τοῦ κυνός a cane, Diogenes Laert. In Antisthenis Vita hæc ait: κατηρξέε πρώτος τοῦ κυνισμοῦ, Cynicam primus sectam instituit, et in ea princeps fuit. Hinc de illo Ausonius canit:

Inventor primus Cynices ego. Quæ ratio isthæc?
Alcides multo dicitur esse prior.
Alcida quondam fueram doctore secundus,
Nunc ego sum Cynices primus, et ille deus.

Idem vero Laertius, in Proëm., Cynicos de ignominia sic appellatos asserit: καὶ ἀπὸ σκυμμάτων, ὡς οἱ κυνικοί. Suetonius in Vespasiano: « Demetrium Cynicum in itinere obvium sibi post damnationem; ac neque assurgere, neque salutare se dignantem, oblatrantem etiam nescio quid, satis habuit Canem appellare. » Eleganter quoque Augustinus, de Civ. Dei, lib. XIV, cap. 20: « Hoc illi canini philosophi, hoc est Cynici, non viderunt, proferentes contra humanam verecundiam quid aliud quam caninam, hoc est immanitatem, sententiam. » MURATOR.

Sectantes incerti Plato plerumque Socrati adhaerit, ac idcirco inter Socraticos refertur a Laertio in Prolegom. Quia vero τὴν ἀρχαίαν Ἀκαδημίαν συστησάμενος, veterem Academiam instituit, sectæ novæ fundamenta jecit. Hinc Platoniorum secta. Proprie tamen ii vocabantur Academici. Laertius in Platonis Vita: Ἐτάρη ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ, ἔθθα τὸν πλείστον χρόνον διετέλεσε φιλοσοφῶν ὅθεν καὶ Ἀκαδημαϊκὰ προσηγορεύθη ἢ παρ' αὐτοῦ αἰρέσις: Sepultus est in Academia, ubi plurimum temporis philosophatus fuerat: unde et quæ ab eo fluxit secta Academica est appellata. Augustinus de Civ. Dei, cap. 12, lib. VIII: Cum Speusippus sororis Platonis filius, et Xenocrates in scholam ejus quæ Academia vocabatur, eidem successissent, ob hoc et ipsi, et eorum successores Academici appellabantur. Recentiores tamen philosophi nobilissimi quibus Plato sectandus placuit, noluerunt se dici Peripateticos aut Academicos, sed Platonicos.

Incerti dogma. Prudentius in Apotheosi:

Consule barbati deliramenta Platonis,
Consule et hircosos Cynicos, quos somolat, et quos
Texit Aristoteles torta vertigine nervos.

Diu animæ Versus aliquantum laborat. Scriberem:
Quos animæ quæsitæ diu substantia turbat. MUR.

Qui præter titulum. Egregius utique, celeberrimusque Platonis est liber, ubi de animæ immortalitate questionem habet: sed si cum christianorum assertis, certissimisque nostræ fidei documentis componatur, nil certi continet intus. Homini ethnico, et longe a vera religione posito magnum fuit sapientiæ potentum; non irridendam omnino de ejusdem animæ perennitate proferre sententiam: in qua tamen quot errores erraverit, non est meum heic investigare, sed mouere tantummodo, ibi in incertum pleraque ferri. Theodoritus, scriptor eruditissimus, Serm. V contra Græcos, hanc Platonis sententiam acutissime examinat, ac nutantem sæpissime deprehendit. Addit porro: καὶ ὁ μὲν σοφώτατος Πλάτων περὶ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς παντόλλους λόγους διεξελθὼν οὐδ' Ἀριστοτέλη τὸν φοιτητὴν ἐπεισε τὸνδε στέρξαι τὸν ὄρον. Ita vertit Accijulus: A Plat. quidem sapientissimus, qui complures sermones de immortalitate animæ disseruit, ne Aristoteli quidem auditori suo persuasit eam positionem. MURATOR.

Sunt etiam Physici. φύσις græce, latine dicitur natura: hinc Physici, seu naturales philosophi. Laertius in Proëm., καὶ οἱ μὲν ἀπὸ τῆς περὶ φύσιν πραγματείας φυσικοί προσηγορεύθησαν: Et alii, quod de natura rerum scripsere, Physici sunt appellati. MURATOR.

Namque unus baculum. Laertius in Vita Diogenis: θεασάμενός ποτε παιδίον ταῖς χερσὶ πίνον, ἐξέβρυνε τῆς πῆρας τὴν κοτύλην: Intuitus Diogenes aliquando puerum cava bibentem manu, cotylum pera productum abjecit. Hoc Diogeni universa scriptorum cohors adjudicat, ac Seneca potissimum Ep. 90. et S. Hieronymus, advers. Jovian., lib. II, qui Paulino concordans, non puerum, ut Laertius habet, sed rusticum Diogeni magistrum fuisse consentiunt. Quum vero Antisthenis, cynicorum antesignani, auditor iste fuerit, ac, cynicam philosophiam sectatus, cynici supra omnes cognomen tum meruerit, utique miror cur Paulinus cynicos a physicis aperte distinguens, cuiusdam postea e physicis hoc Diogenis factum adscribat. Neque reponatur, veteres tripartitam coluisse philosophiam, ac propterea physicam, quæ pars e tribus erat, cynicis etiam competere; siquidem cynici hanc philosophiæ partem aversabantur, ac uni ethicæ operam dabant. Sunt Laertii verba in Menedemo: Ἀρέσκει οὖν αὐτοῖς (κυνικοῖς) τὸν λογικὸν καὶ τὸν φυσικὸν τόπον περιαιρεῖν, μόνῃ δὲ προσέχειν τῷ ἠθικῷ: Placet ergo illis (cynicis) logicam ac naturalem philosophiam tollere, at uni ethicæ animam intendere. Quæ vero Paulinus addit, omnino cynicis, non physicis conveniunt. MURATOR.

Hi neque vind bibunt. Expresse de cynicis id Laertius tradidit in Menedemo Cynici Vita: ἐνοιὶ τε γόνυ καὶ βοτάνοις, καὶ παντάπασι ὕδατι χρῶνται: Plerique etiam herbis, et aqua frigida utuntur. Et de Diogene in ejus Vita sic ait: ἐν οἴκῳ τε δίδασκει διακονεῖσθαι λεγὲ τροφῆ

lecto recubant, nec frigora vestibus arcant;
 atque Deo, quod præstitit ille, recusant.
 dicam diversa sacra? Et Dis atque Deabus
 lita Tempa loquar? quæ sint Capitolia primum
 leus, uxorque dei, ipsamque sororem
 volunt, quam Vergilius notat auctor eorum
 ndo: Et Soror, et Conjux. Plus de Jove fertur,

A Et natam stuprasse suam, fratrique dedisse;
 Utque alias caperet, propriam variasse figuram;
 Nunc serpens, nunc taurus erat nunc cygnus et ar-
 [bus:
 Seque immutando, qualis fuit indicat ipse,
 Plus aliena sibi quam propria forma placebat.
 Turpius his aquilam finxit, puerique nefandos

COMMENTARIUS.

είκονας, καὶ ὕδωρ πίνοντας. Domi etiam ministrare
 at ribo levi ac vili contentos, et aqua. MURATOR.
 e lecto recubant. Celebre Dogenis Cynici do-
 etiamnum habetur, in quo philo-ophus ille noctu
 re recubabat. Hunc alii Cynici imitati, Cresol-
 in Mystagog. lib. iv, cap. 20, sect. 5, de his
 Insummissæ gloriæ causa Cynici dormiebant in
 iceis toris, aut nuda humo, ut ea vitæ duritate
 cata patientia, omnium in se oculos converte-
 Palli itaque substrato incubare etiam isti so-
 t, quod innuit Martial. lib. iv, Epigr. 52 de Cy-
 agens:

δ' αὐθις ὁ γενήσας οὐτωσὶ Ζεὺς τῇ φερεράτῃ τῇ ἰδίᾳ
 θυγατρὶ, μετὰ τὴν μητέρα Διῶ, ἐκλαβόμενος τοῦ προ-
 τέρου μύσου, καὶ μίγνυται δράκων γενόμενος. Hoc
 est: Ceres peperit; educatur filia; huic Proserpinæ
 filiæ a se genitæ rursus Jupiter post matrem Cererem
 immiscetur prioris obliuiscens sceleris, ac draconis forma
 suscepta illam comprimit. Hæc autem ii-dem pene
 verbis Eusebius e Clemente Alexandr. in monit. ad
 Gent., hausit, cui Arnobium advers. Gent., lib. v,
 fuse rem hanc tractantem addere potes. Hinc lucem
 accipiet Ovidii locus vi Metamor. Inquit is Jovis
 adulteria recensens:

tem nudi tegit uxor abolla grabati.
 a autem pallium erat. MURATOR.
 e frigora. Iis tantum vestibus caruere Cynici,
 frigori arcendo inservium; tunica enim desi-
 olo utebantur pallio. S. Cyprianus in his exerti,
 nudum pectoris inverecundum jactantiam arguit.
 Augustin. lib. xiv, de Civ. Dei, cap. 20. MUR.
 yratique Deo. Recte Seneca, lib. de Brev. vitæ,
 14, Cynicos ait: Naturam hominis excedere. Tot
 ris ad his philosophis quaesita incommoda su-
 re potius, quam vere sapientiæ miracula fuere.
 nes factum Platonis se aliquando calcare profi-
 tur, cui Plato: At fastu alio. Tatianus Assyrius
 gnotissima oratione adversus Græcos supra his
 datur. MURATOR.
 æ sint capitolia. Mutila hæc, et absque inter-
 ione (qua totus Codex MS. caret) non facile
 eanda oratio occurrit. Adderem tamen binum
 e ita distinguerem:

Aureus ut Danaen, Asopida luserit ignis,
 Mnemosyneu pastor, variusque Deoïda serpens.

Deois hæc Proserpina est. Cereris ex Jove filia:
 Græce enim Διῶ ἀπὸ τοῦ δῆω hoc est invenio, dicitur
 Ceres, et inde patronymicum nomen Deoïdis
 Proserpinæ communicatum. Orpheus (seu quis alius
 sit auctor) ex hoc nef. ndo conenbitu Letherum geni-
 tum ait, cui adstipulatur Diodorus Sic. lib. iii Bibl.
 Hist. MUR.

Nunc serpens. Serpentis figuram induit Jupiter,
 quum proserpinæ, ut nuper vidimus, se miscent;
 Tauri, quum Europam asportavit; Cygni cum Ledam
 tesellit; ac demique arboris (nisi forte aurum pro
 arboris hæc legendum sit, quom in aliam quamdam
 feminam nefandus adulter procubuit. Hæc et alia
 Ovidius exprimit lib. vi Metam.

Fecit olorinis Ledam recubare sub alis;
 Addidit ut Satyri velatus imagine pulchra
 Jupi iter impleret gemino Nyctæida fetu:
 Amphitruon fuerit, cum te Tirynthia cepit;
 Aureus ut Danaen, Asopida luserit ignis,
 Mnemosyneu pastor, variusque Deoïda serpens.

Quæ sint Capitolia? Primum
 e deus est, uxorque dei est, ipsamque sororem
 se volunt, etc.

uratori: Vonckius autem sic legit ac distinguit:
 Quæ sint Capitolia, primus
 His deus:

Venuste etiam Græcus quidam duobus hisce carmi-
 bus lusit:

Ζεὺς κύκνος, ταῦρος, σάτυρος, χρυσὸς δὲ ἔρωτα
 ἀΐδης, Εὐρώπης, Ἀντιόπης, Δανάης.

amque sororem. Virgilius hæc a Paulino memo-
 Æneid. lib. i, sic Junonem de se loquentem
 it:

Fuit Jupiter cygnus, taurus, satyrus, aurum: pro-
 pter amorem Ledæ, Europæ, Antiopæ, Danaes. Hæc
 Jovis procreantiam ridet Nazianzen in orat. advers.
 Julian. τὰ πάντα γίνεται δι' ἀσελγείας, καὶ ἀκαθαρσίαν ὁ
 Ζεὺς etc. Quidvis efficitur Jupiter ubi impuritate, ac
 libidine. Plura pete ex Arnobio, Lactantio, Cle-
 mente, alii-que vetustissimis Patribus. MUR.
 Turpius his aquilam. Per aquilam Ganymedem.
 rapuit Jupiter. De hoc Virgil., lib. iii Æneid.

ego quæ divum incedo regina, Jovisque
 soror et conjux....

Nazianz. Orat. i, in Julian. Πρα τοῦ μεγάλου
 ἀδελφῆ καὶ ὁμόζυγος. Juno magni Jovis soror. et
 x Hæc ethnici impudentiam exprobrat Augus-
 lib. iv, cap. 10, de Civ. Dei. Minucius quoque:
 colitis incestos cum matre, cum filia, cum sorore
 ntos. MURATOR.

Quem præpes ab Ida
 Sublimem pedibus rapuit Jovis armiger uncis.

Virgilius. Ita Codex. Politianus Miscell. Ep. 2,
 77, et lib. v. Ep. 5, apertis testimoniis evincit
 lum, non Virgilium esse scribendum. Ita mar-
 plura, ita vetustissimi libri ferunt. Cæl. Rho-
 ib. vii Antiq. lect., cap. 4, et Manut. in Or-
 alis exemplis prolatis contrariam tuentur
 otiam. Horum rationes apud Dausquium in Or-
 recolendæ, apud quem Virgilius rectius so-
 MURATOR.

Quidam tamen ipsum Jovem in aquilam conversum
 hujus rapina auctorem faciunt. Est Græcum carmen:

Αἰετὸς ὁ Ζεὺς ἦλθεν ἐκ' ἀντίθεον Γανυμήδην.

nam stuprasse. Non hic aliam intelligi quam
 rpinam Jovis e Cerere filiam fatibuntur omnes,
 ista Platonis deinde fuerit manipata conjugio.
 ni quis illam a Jove stupratam affirmavit? Eu-
 s. Cesar. lib. ii, de Præp. Evang., hæc habet:
 αὐτὴ ἡ ἀμάρτυρ ἀνακρέρεται δὲ ἡ κόρη μίγνυται

Jupiter aquila factus volavit ad pulchrum Ganyme-
 dem. Ovidius quoque, lib. x Metam:

Rex superum Phrygiæ quondam Ganymedis amore
 Arsit: et inventum est aliquot, quod Ju piter esse,
 Quam quod erat, mallet. Nullo tamen alite verū
 Dignatur, nisi quæ portat sua fulmina terræ.

Est hæc Paullini nostri mens isto in loco. MUR.

Audet homo formare deum. Ne crimina desint,
Hunc etiam vendit dominus, sibi comparat emtor.
Philosophos credam quidquam rationis habere,
Qui ratione carent, quibus est sapientia vana?
Sunt Cynici canibus similes, quod nomine prodant
Sunt, et sectantes incerti dogma Platonis,
Quos quæsitæ diu animæ substantia turbat,
Tractantes semper, nec definire valentes;
Unde Platonis amant de Anima describere librum,
Qui præter titulum nil certi continet intus.
Sunt etiam Physici Naturæ nomine dicti,

A Quos antiqua iuvat, rudis atque incondita vita.
Nanque unus baculum quondam, et vas fictile por-
tans,
Utile quod solum, solumque putarat habendum,
Illud ut auxilii, atque hoc esset caussa bibendi.
Cum stare agricolam, manibusque haurire supinis
Potandas vidisset aquas, vas fictile fregit,
Quo procul abjecto, removenda superflua dixit,
Rusticus hunc docuit quod spernere posset et istud.
Hi neque vina bibunt, nec victu panis aluntur.

COMMENTARIUS.

Hunc eorumdem errorem Seneca, et ipse ethnicus, improbat. Natur. Quæst., lib. II: « Nimis deum otiosum, et pusilla rei ministrum facis, si aliis somnia, aliis exta disponit, etc. » Consule lib. Cæs. Bulergeri, de *Magia*; etc. MURATOR.

Etiã vendit. Ad hoc spectant rursus, quæ ex Tertulliano nuper attulimus. Julius Firmicus, de Err. prof. Relig., cap. 16 « Vendebatur deus, ut prodesset emptori, et emptor suppliciter adorabat quidquid paulo ante viderat subhastatum. » MURATOR.

Philosophos credam. Eleganter in hanc rem scripsit S. Eucherius in Parænet. ad Valerian. Inter alia hæc habet: « Brevi tibi liquebit, quanto hæc nostra, id est pietatis veritatisque præcepta, illis philosophorum præceptis præferri debeant. In illis namque eorum præceptis vel adumbrata virtus, vel falsa sapientia: in his vero consummata iustitia, solida veritas continetur. Unde licet dicere, philosophiæ alios nomen usurpasse, nos vitam. Etenim qualia possunt ab his dari præcepta vivendi? Causam nesciunt. MURATOR.

Sunt Cynici. Vulgo κυνικοί dicebantur hi philosophi, hoc est canini, ἀπό του κυνός a cane, Diogenes Laert. in Antisthenis Vita hæc ait: κατῆρξες πρώτος τοῦ κυνισμοῦ, Cynicam primus sectam insituit, et in ea princeps fuit. Hinc de illo Ausonius canit:

Inventor primus Cynices ego. Quæ ratio isthæc?
Alcides multo dicitur esse prior.
Alcida quondam fueram doctore secundus,
Nunc ego sum Cynices primus, et ille deus.

Idem vero Laertius, in Proëm., Cynicos de ignominia sic appellatos asserit: καὶ ἀπὸ σκυμμάτων, ὡς οἱ κυνικοί. Suetonius in Vespasiano: « Demetrium Cynicum in itinere obvium sibi post damnationem; ac neque assurgere, neque salutare se dignantem, oblatrantem etiam nescio quid, satis habuit Canem appellare. » Eleganter quoque Augustinus, de Civ. Dei, lib. XIV, cap. 20: « Hoc illi canini philosophi, hoc est Cynici, non viderunt, proferentes contra humanam verecundiam quid aliud quam caninam, hoc est immundam, sententiam. » MURATOR.

Sectantes incerti Plato plerumque Socrati adhrsit, ac idcirco inter Socraticos refertur a Laertio in Prolegom. Quia vero τὴν ἀρχαίαν Ἀκαδημαίαν συστησάμενος, veterem Academiam instituit, sectæ novæ fundamenta jecit. Hinc Platoniorum secta. Proprie tamen ii vocabantur Academici. Laertius in Platonis Vita: Ἐτάρη ἐν τῇ Ἀκαδημαίᾳ, ἔνθα τὸν πλείστον χρόνον διετέλεσε φιλοσοφῶν ὄθεν καὶ Ἀκαδημαϊκὴ προσηγορεύθη ἢ παρ' αὐτοῦ αἰρέσις: Sepultus est in Academia, ubi plurimum temporis philosophatus fuerat: unde et quæ ab eo fluxit secta Academica est appellata. Augustinus de Civ. Dei, cap. 12, lib. VIII: Cum Speusippus sororis Platonis filius, et Xenocrates in scholam ejus quæ Academiam vocabatur, eidem successissent, ob hoc et ipsi, et eorum successores Academici appellabuntur. Recentiores tamen philosophi nobilissimi quibus Plato sectandus placuit, noluerunt se dici Peripateticos aut Academicos, sed Platonicos.

Incerti dogma. Prudentius in Apotheosi:

Consule barbati deliramenta Platonis,
Consule et hircosos Cynicos, quos somnia, et quos
Textit Aristoteles torta vertigine nervos.

Diu animæ Versus aliquantum laborat. Scriberem:
Quos animæ quæsitæ diu substantia turbat. MURATOR.

Qui præter titulum. Egregius utique, celeberrimusque Platonis est liber, ubi de animæ immortalitate questionem habet: sed si cum christianorum assertis, certissimisque nostræ fidei documentis componatur, nil certi continet intus. Homini ethnico, et longe a vera religioneposito magnum fuit sapientiæ portentum; non irridendam omnino de ejusdem animæ perennitate proferre sententiam: in qua tamen quot errores erraverit, non est meum heic investigare, sed mouere tantummodo, ibi in incertum pleraque ferri. Theodoritus, scriptor eruditissimus, Serm. v contra Græcos, hanc Platonis sententiam acutissime examinat, ac nutantem sæpissime deprehendit. Addit porro: καὶ ὁ μὲν σοφώτατος Πλάτων περὶ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς καμπόλλους λόγους διατελεθὼν οὐδ' Ἀριστοτέλη τὸν σοφιστὴν ἐπεισε τόνδε στέρεαι τὸν ὄρον. Ita vertit Accijolus: A Platone quidem sapientissimus, qui complures sermones de immortalitate animæ disseruit, ne Aristoteli quidem auditori suo persuasit eam positionem. MURATOR.

Sunt etiam Physici. φυσίς græce, latine dicitur natura: hinc Physici, seu naturales philosophi. Laertius in Proëm. καὶ οἱ μὲν ἀπὸ τῆς περὶ φύσιν πραγματείας φυσικοί προσηγορεύθησαν: Et alii, quod de natura rerum scripserit, Physici sunt appellati. MURATOR.

Nanque unus baculum. Laertius in Vita Diogenis: θεασάμενός ποτε παιδίον ταῖς χερσὶ πίνον, ἐξέβριψε τῆς πάρας τῆν κοτύλην: Intuitus Diogenes aliquando puerum cava bibentem manū, cotylum pera productum abiecit. Hoc Diogeni universa scriptorum cohors adjudicat, ac Seneca potissimum Ep. 90. et S. Hieronymus, advers. Jovian., lib. II, qui Paulino concordat, non puerum, ut Laertius habet, sed rusticum Diogeni magistrum fuisse consentiunt. Quum vero Antisthenis, cynicorum antesignani, auditor iste fuerit, ac, cynicam philosophiam sectatus, cynici supra omnes cognomen tum meruerit, utique miror cur Paulinus cynicos a physicis aperte distinguens, cuiusdam postea e physicis hoc Diogenis factum adscribat. Neque reponatur, veteres tripartitam coluisse philosophiam, ac propterea physicam, quæ pars e tribus erat, cynicis etiam competere; siquidem cynici hanc philosophiæ partem aversabantur, ac uni ethici operam dabant. Sunt Laertii verba in Menedemo: Ἀρέσκει οὖν αὐτοῖς (κυνικοίς) τὸν λογικὸν καὶ τὸν φυσικὸν τόπον περιαιρεῖν, μόνον δὲ προσέχειν τῷ ἠθικῷ: Placet ergo illis (cynicis) logicam ac naturalem philosophiam tollere, at uni ethiciæ animum intendere. Quæ vero Paulinus addit, omnino cynicis, non physicis conveniunt. MURATOR.

Hi neque vind bibunt. Expresse de cynicis id Laertius tradidit in Menedemi Cynici Vita: ἐνοὶ τε γούνη καὶ βοτάνοις, καὶ παντάπασιν ὕδατι χρῶνται: Plerique etiam herbis, et aqua frigida utuntur. Et de Diogene in ejus Vita sic ait: ἐν οἴκῳ τε εἰδιδασκῆθαι διακονεῖσθαι λιτῆ τροφῆ

Nec lecto recubant, nec frigora vestibus arcent;
Ingratæque Dro, quod præstitit ille, recusant.
Quid dicam diversa sacra? Et Dis atque Deabus
Condita Tempa loquar? quæ sint Capitolia primum
His deus, uxorque dei, ipsamque sororem
Esse volunt, quam Vergilius notat auctor eorum
Dicendo: Et Soror, et Conjux. Plus de Jove fertur,

A Et natam stuprasse suam, fratrique dedisse;
Utque alias caperet, propriam variasse figuram;
Nunc serpens, nunc taurus erat nunc cygnus et ar-
[bos:
Seque immutando, qualis fuit indicat ipse,
Plus aliena sibi quam propria forma placebat.
Turpius his aquilam fluxit, puerique nefandos

COMMENTARIUS.

χρημένους, καὶ ὕδωρ πίνοντας. Domi etiam ministrare
doceret cibo levi ac vili contentos, et aqua. MURATOR.
Nec lecto recubant. Celebre Dugenis Cynici do-
lium etiamnum habetur, in quo philo-sophus ille noctu
diuque recubabat. Hunc alii Cynici imitati, Cresol-
lius in Mystag. lib. iv, cap. 20, sect. 5, de his
ait: « Inuissimæ gloriæ causa Cynici dormiebant in
herbaceis toris, aut nuda humo, ut ea vitæ duritate
et fucata patientia, omnium in se oculos converte-
rent. » Palli itaque substrato incubare etiam isti so-
lebant, quod innuit Martialis lib. iv, Epigr. 52 de Cy-
nico agens:

Quem nudi tegit uxor abolla grabati.

Abolla autem pallium erat. MURATOR.

Nec frigora. Iis tantum vestibus caruere Cynici,
quæ frigori arcendo inseruiunt; tunica enim desti-
tuti solo utebantur pallio. S. Cyprianus in his exertis,
ac seminudi pectoris inuerecundam iactantiam arguit.
Vide Augustini lib. xiv, de Civ. Dei, cap. 20. MUR.
Ingratæque Dro. Recte Seneca, lib. de Brev. vitæ,
cap. 14, Cynicos ait: *Naturam hominis excedere*. Tot
corporis ab his philosophis quesita incommoda super-
bie potius, quam vere sapientiæ miracula fuisse.
Diogenes fastum Piatonis se aliquando calcare prohi-
tebantur, cui Plato: *At fastu alio*. Tatianus Assyrius
in elegantissima oratione adversus Græcos supra his
consultatur. MURATOR.

Quæ sint capitolia. Mutila heic, et absque inter-
punctione (qua totus Codex MS. caret) non facile
enucleanda oratio occurrit. Adderem tamen binum
est, ac ita distinguerem:

Quæ sint Capitolia? Primum

Hic deus est, uxorque dei est, ipsamque sororem
Esse volunt, etc.

Ita Muratori: Vonckius autem sic legit ac distinguit:

Quæ sint Capitolia, primus
His deus:

Ipsamque sororem. Virgilius heic a Paulino memo-
riatus *Æneid.* lib. 1, sic Junonem de se loquentem
inducit:

Asi ego quæ divum incedo regina, Jovisque
Et soror et conjux...

Greg. Nazianz. Orat. 1, in Julian. *Ἡρα τοῦ μεγάλου
Διὸς ἀδελφὴ καὶ ὁμόζυγος*. Juno magni Jovis soror, et
conjux. Hanc ethnici impudentiam exprobrat Augus-
tinus, lib. iv, cap. 40, de Civ. Dei. Minucius quoque:
*Deos colitis incestos cum matre, cum filia, cum sorore
conjunctos*. MURATOR.

Vergilius. Ita Codex. Politianus Miscell. Ep. 2,
cap. 77, et lib. v, Ep. 5, apertis testimoniis evincit
Vergilium, non Virgilium esse scribendum. Ita mar-
mora plura, ita vetustissimi libri ferunt. Carl. Rho-
dig. lib. vii Antiq. lect., cap. 4, et Manut. in Or-
thogr. aliis exemplis prolatis contrariam tuentur
sententiam. Horum rationes apud Dausquium in Or-
thogr. recitendæ, apud quem Virgilius rectius son-
nat. MURATOR.

Natam stuprasse. Non hic aliam intelligi quam
Proserpinam Jovis e Cerere filiam fatiuntur omnes,
quam ista Plutonis dempe fuerit mancipata conjugio.
Verum quis illam a Jove stupratam affirmavit? Eu-
sebius *Cæsar.* lib. ii, de Præp. Evang., hæc habet:
Καὶ αὖν ἡ Δημήτηρ ἀνατρέφεται δι' ἡ κόρη' μίγνεται

PATROL. V.

δ' αὖθις ὁ γενήσας οὕτωςι Ζεὺς τῇ φερεράτῃ τῇ ἰδίᾳ
θυγατρὶ, μετὰ τὴν μητέρα Διὸς, ἐκλαθόμενος τοῦ προ-
τέρου μύθου, καὶ μίγνεται δράκων γενόμενος. Hoc
est: *Ceres peperit; educatur filia; huic Proserpinæ
filia a se genitæ rursus Jupiter post matrem Cererem
immiscetur prioris oblitus sceleris, ac draconis forma
suscepta illam comprimit*. Hæc autem ii-dem pene
verbis Eusebius e Clemente Alexandr. in monit. ad
Gent., hausit, cui Arnobium advers. Gent., lib. v,
fuse rem hanc tractantem addere pot'is. Hinc lucem
accipiet Ovidii locus vi *Metamor.* Inquit is Jovis
adulteria recensens:

Aureus ut Danaen, Asopida luserit ignis,
Mnemosynen pastor, variusque Deoïda serpens.

Deois heic Proserpina est, Cereris ex Jove filia:
Græce enim *Διὸς ἀπὸ τοῦ δήου* hoc est invenio, dicitur
Ceres, et inde patronymicum nomen Deoidis
Proserpinæ communicatum. Orpheus (seu quis alius
sit auctor) ex hoc nefando concubitu Liberum geni-
tum ait, cui adstipulatur Diodorus Sic. lib. iii *Bibl.*
Hist. MUR.

Nunc serpens. Serpentis figuram induit Jupiter,
quum proserpinæ, ut nuper vidimus, se misenit;
Tauri, quum Europam asportavit; Cyni cum Ledam
fessit; ac denique arboris (nisi forte aurum pro
arbores heic legendum sit, quom in aliam quandam
feminam nefandus adulter procubuit. Hæc et alia
Ovidius exprimit lib. vi *Metam.*

Fecit olorinis Ledam recubare sub alis;
Addidit ut Satyri celatus imagine pulchra
Jupiter implevit gemino Nycteleida fetu:
Amphitriton fuerit, cum te Tirynthis cepit;
Aureus ut Danaen, Asopida luserit ignis,
Mnemosynen pastor, variusque Deoïda serpens.

Venuste etiam Græcus quidam duobus hisce carmi-
bus lusit:

Ζεὺς κύκνος, ταῦρος, σάτυρος, χρυσὸς δι' Ἴριτα
Διὸς, Εὐρώπης, Ἀντιόπης, Δανάης.

Fuit Jupiter cygnus, taurus, satyrus, aurum: prop-
ter amorem Ledæ, Europæ, Antiopæ, Danaes. Hanc
Jovis procœciam ridet Nazianzen in orat. advers.
Julian. *τὰ πάντα γίνεται δι' ἀπέληγους, καὶ ἀκαθαρσίαν ὁ
Ζεὺς etc.* Quidvis efficitur Jupiter ob impuritatem, ac
libidinem. Plura pete ex Arnobio, Lactantio, Cle-
mente, aliisque vetustissimis Patribus. MUR.
Turpius his aquilam. Fer aquilam Ganymedem.
rapuit Jupiter. De hoc Virgil., lib. iii *Æneid.*

Quem præpes ab Ida
Sublimem pedibus rapuit Jovis armiger uncis.

Quidam tamen ipsum Jovem in aquilam conversum
hujus rapinæ auctorem faciunt. Est Græcum carmen:

Αἰετὸς ὁ Ζεὺς ἦλθεν ἐκ' ἀντίθεου Γανυμήδη.

Jupiter aquila factus volavit ad pulchrum Ganyme-
dem. Ovidius quoque, lib. x *Metam.*:

Rex superum Phrygii quondam Ganymedæ amore
Arsit: et inventum est aliqui, quod Jupiter esse,
Quam quod erat, mallet. Nullo tamen alite verti
Dignatur, nisi quæ portat sua fulmina terræ.

Est hæc Paulini nostri mens isto in loco. MUR.

Nec desunt homines, quos hæc contagia vertant,
Intus et arcanum quiddam quasi majus adorant :
Idque vocant sanctum; quo si vellit ire pudicus,
Iste profanus erit. Sic artior ipse sacerdos
Femineos vitat coitus, patiturque viriles.
O mens cæca virum! De sacris semper eorum
Scena movet risus, nec ab hoc errore recedunt.
Saturnum perhibent Jovis esse patrem huncque vo-

A Huncque Chronon dicunt, fiteque Chronon, quia
[tempus
Quæ creat absomit, rursusque absumta promittit.
Cur tamen oblique nomen pro tempore lingunt?
Hunc etiam, quod sæpe sibi de prole timebat,
Ab Jove dejectum cælo latuisse per agros
Italiae, Latiumque, ideo tunc esse vocatum.
Magnus uterque deus! Terris est abditus alter,
Alter non potuit terrarum scire latebras.
Hinc Latiare malum prisci statuere Quirites,
Ut mactatus homo nomen satiaret inane.
Quæ nox est animi? quæ sunt improvida corda?
Quod colitur nihil est, et sacra cruenta geruntur.

Natos ante suos, et mox e ventre nefandas
Evomisse dapes; sed postea conjugis arte
Pro Jove suppositum mersisse in viscera saxum:
Quod nisi fecisset, consumptus Jupiter esset.

COMMENTARIUS.

poetica similiter excusantur, atque purgantur? etc.) B turno agens :
Greg. Nazianzenus, in Orat. 4, advers. Julian., enumeratis quibusdam genitium super-titionibus hæc subli- : ταῦτα ἐπισκικλίσθω τοῖς θαυμαστοῖς τῆς θεολογίας ἀκροαταῖς εἰτ' ἐπεισοίσθω τοῦτοῖς ἀλληγορήματα καὶ τερατεύματα. καὶ τῶν προκειμένων ἐκπίπτων ὁ λόγος εἰς βράσθηρα χωρεῖται, καὶ κρήμους θεωρίας οὐκ ἐχούσης τὸ σεβασμῶν. Hinc eximii, et admirandi divinitatis auditoribus inculcentur, posteaque his allegoriæ ac portentose interpretationes excogitentur, atque a propositis rebus aberrans oratio in bar.ithra feratur, et præcipitia contemplationis nihil solidum habentis. Mur.

Patiturque viriles. Dresse versum hic suspicor, sensus enim in ancipiti manet. Certe vox abscondi penitus hic necessaria, ut sit sensus : patiturque viriles abscondi partes. Mur. — Nihil hic deest : quod suspicatur Muratorius. Mirum profecto in re tantilla hæsitasse magnum virum. Enimvero perversam Cybeles sacerdotum castitatem exagitat Antonius, qui femineos vitent coitu-; at, quod nequius longe, patiturque viriles. Hujusmodi flagitiis infames fuisse Gallos, Migneæ Matris sacrificios, constat ex Ambrosio de Virgin. lib. 1, c. 4 : « Quod de sacris Phrygiis, loquar, in quibus impudicitia disciplina est, atque minam sexus fragilioris? VONCK. »

Scena movet risus. Jul. Firmicus de error. profan. Relig., c. 15, hæc luculenter habet : « O facinorose cupiditatis triste solatium! O hominum deflenda persuasio! Scenam de cælo feritis, et errantes animos per abrupta præcipitia crudeli calamitate duxistis. » Et infra : Ad theatrum potius templa transferte, ut in scenis religionum istarum secreta tradantur, et ut nihil prætermittat impietas, histriones facite sacerdotes. » Mitto Augustinum, Ep. 5, ad Marcellin., et lib. vii, c. 26, de Civ. Dei, et Tertullianum in Apologet., c. 15.

Saturnum. Rem fuse narrat Hesiodus in Theogonia, Natalis Com. in Mythologia, lib. ii, et reliqui ethnicae theologiæ eruditionem scriptis pro-ecuti.

Huncque Chronon. Scribendum fuerat Cronon, D Græce enim Saturnus est κρόνος. At quia tempus significare dicitur, χρόνος quoque appellatur. De hoc Macrobi. lib. 1, Saturn., c. 22; Dionys. Halicarn., lib. 1, Antiq.; Cicero, de Nat. Deor., lib. ii, alii que agunt. Arnobius tamen hanc denominationem minime probat lib. iii, advers. Gentes : « Nam si tempus, » ait, « significatur hoc nomine, Græcorum ut interpretes autumant, ut quod Chronos est, habeatur Cronos; nullum est Saturnium nomen. Quis enim est tam demens, qui tempus esse dicat deum? » etc. »

Quæ creat, absomit. Latinum reddidit eleganter Orphei, seu Onomacriti versum de Saturno, in ejus Hymno :

Οὐ δεκνήθῃ μὲν ἄκνεια, καὶ αὖτις ἑπαλιν αὐτός.

Omnia qui profers, consumis et omnia rursus.

Pro voce promittit legerem remittit.

Latiumque ideo. Virgilius, Æneid., lib. viii, de Sa-

Latiumque vocari
Maluit. his quoniam latuisset tutus in oris.

Latiare malum. Crudelissimum hoc erat Ethnicismi piaculum. Jovi quem Latiarem appellabant, humana immolabatur hostia. Tertullianus, in Apologet., c. 9, rem prodit : « Ecce in illa religiosissima Urbe Æneadarum piorum est Jupiter quidam, quem ludis suis humano proluit sanguine. » Locum illustrat egregie Cerda. Minucius : « Hodieque a Romanis Latiaris Jupiter homicidio colitur; et quod Saturni filio dignum est, mali et noxii hominis sanguine saginatur. » Et alibi : « Cum, Latiaris cruore perfunditur. » Porphyrius lib. ii, περί ἀποχ. ἐμψ. Ἄλλ' ἔτι καὶ νῦν τίς ἀγροῖ κατὰ τὴν μεγάλην πόλιν τῆ τοῦ Λαπαρίου διὸς εὐρῆ σπαζόμενον ἀνθρώπων; Quis et nostro ævo quis nescit in magna Urbe Jovis Latiaris festo immolari hominem? Prudent. lib. 1, in Symmachum :

Funditur humanus Latiari in munere sanguis.

S. Athanas. in Orat. contra Gent. : καὶ οἱ πάλαι δὲ Ῥωμαῖοι τὸν καλούμενον Λαπαρίον δια ἀνθρωποθυσίας ἐθρήσκον. Prisci quoque Latini Jovem Latiarem victimis humanis sunt venerati. Tatianus contra Græcos : Εὐρὸν δὲ μὲν Ῥωμαῖοις τὸν Λαπαρίον δια λήθροις ἀνθρώπων, καὶ τοῖς ἀπὸ τῶν ἀνδροκπισίων αἵμασι τερούμενον. Item apud Romanos Latiarem Jovem humano cruore, et sanguine per homicidia faso placari. Dionys. alic., lib. iv, Antiq. Rom., sacra hæc Jovi Latiari facta commemorat, neque tamen victimæ hujus meminit. Hinc dice, melius Jovem Latiarem, quam Latialem dici, quod quidam negant. Mur.

Et invictum. Quam hosce duos versus clariss. viro doctissimoque equiti, Prospero Mandosio communicassem, ut arcanam eruditionem mihi reseraret, rescripsit ille sibi ac illustrissimo Ciampino admodum sententiam probari Abb. Philippi B. narote viri eruditissimi, cujus in scientia munusatum antiquorum peritiam brevi mirabimur; Hic enim agi de sacrificiis Mithræ asserebat, quæ maximam apud ethnicos famam sibi conciliarunt. Ego igitur, quum per viros tanto profecerim, rem paucis attingam, et præclaram explicabo eruditionem. A Persis omnium maxime solis cultus usurpabatur. Hunc Mithram vocabant, additumque illi Invicti cognomen. Plura apud Gruterum, p. 55 et seq. et apud Reinesium marmora occurrunt Deo Invicto, Deo Invicto Mithræ, soli Mithræ, soli Invicto, et soli Invicto Mithræ posita. Jul. Firmicus, de Err. Prof. Relig., c. 5. Jovem in duos dividi potestates, quarum unam (hoc est virilem) Mithram dici assertit. Herodotus, lib. 1, de Persis, loquens : Θύουσι δὲ οὐρανὴν Ἀφροδίτην, ἣν καλεῖουσι Μίθρον. Sacrificant vero cælesti Veneri, quum vocant Mithram. Nicetus, ad Stehlevi. Nazianz. : Τὸν Μίθρον οἱ μὲν τοῦ ἴλιου, οἱ δὲ τὸν νεφρὸν τοῦ πυρός, ἄλλοι ἰδικίον τοῦ δυνάμεν ὑπολαμβάνουσι. Mithram alii solem, alii tenem ignis, quod nulli peculiarem quamdam potestatem esse vo-

Cujus nunc memores quæcumque nomismata si-
gnant.

Ex veteri facto capita hæc, et navia dicunt.
De Jove quid sperant, qui est a rege secundus,
Quique sacrificiis apponitur ore precantum?
Hic habet, et matrem captam pastoris amore:
Nam prior est pastor, quam Juppiter, aut Jovis ipse;

A Sed melius pastor castum servare pudorem
Qui voluit, sprevitque deam, qui sæva viriles
Abscidit partes, ne quando tangeret ille
Alterius thalamum, qui noluit ejus adire.
Hoc tamen, hoc egit sententia justa deorum,
Ne fieret conjux, qui non est factus adulter?
Nunc quoque semiviri mysteria turpia plangunt:

COMMENTARIUS.

Com. Franciscum Medioharbum Biragum, qui amplissimum in re nummaria thesaurum possidebat, præteritumque annis laudatissimum emisit opus de Numism. Imper. quo Occonem mirabiliter auxit. Sed heu infortunium nostrum! Ereptus e vivis est hoc anno (A. 1697.) vit iste doctissimus, magnamque sui desiderium viri eruditus reliquit. MUR.

Nomismata. Numisma. et nomisma dicitur. Primum apud Horatium occurrit lib. II, ep. 1; et Martial., lib. I, epigr. 40. Alterum in antiquis glossis, et apud auctores præstantissimos. Certe melius græca Orthographiæ accommodatur, quæ *Νόμισμα* habet. MUR.

Capita hæc et navia. Est ludus apud Italos puerulos, quem vocant: *giocare a testa, o arma, aut a testa, o croce*, et apud Gallos *jouer à croix ou pile*. Ille ipse est, qui apud antiquos. Accipe auctoritatem. Aur. Victor (seu quis alius ille auctor sit), in lib. de Orig. gent. Rom.: «Istum etiam,» inquit; «usum signandi æris, ac monete in formam incutiendæ Janus ostendisse traditur, in qua ab una parte caput ejus imprimeretur, altera navis, qua vectus ille erat.» En ut auctor iste in Jani adventu Paulino concordat. Subdit: Unde aleatoresposito nummo, apertoque optionem conlusoribus ponunt enuntiandi, quid putent subesse, caput, aut navem, quod nunc vulgo: corruptentes navandi dicunt. Tu vocem hæc *naviandi* corrige, et *navia* repone. His consonat Macrobius. lib. I, cap. 7 Saturni.: «Cum primus Janus æra signaret, servavit et in hoc Saturni reverentiam: ut quoniam ille navi fuerat adductus, ex una quidem parte sui capitis effigies, ex altera vero navis exprimeretur. Æs ita fuisse signatum hodieque intelligitur in alex. lusu, cum pueri denarios in sublime jactantes capita, aut naviam, lusu teste vetustatis, exclamant.» Andreas Schottus heic integre legi *naviam*, non *navim* ex 4. Mss. Pitheorum ait; sed mihi potius *navia*, aut *navium* legere placeret, id versus Pauliniani metro inconcasse docente. Certe Jo: Isaac. Pontanus in edit. Macrobi. anni 1597, *navia* legit. MUR.

A rege secundus. Ante Jovem filium Saturnus regnavit. Expulsus dein filio reliquit regni aut cælestis, aut terreni habenas. Lactantius lib. I. cap. 11. Div. Inst.: «Video alium deum regem fuisse primis temporibus, alium consequentibus. Potest ergo fieri, ut alius sit postea futurus. Atqui divinum imperium, aut semper immutabile est; aut si est mutabile, quod fieri non potest, semper utique mutabile est.» Hinc Saturnia regna: ac ætas aurea Saturni imperio adscribitur. MUR. Vir clarus perperam a rege intelligit de Saturno, quum denotetur Janus, quem supra §. 67. dixerat priori præ Jove ordine in precibus gaudere. Idque adstruit sequens §. 78. Quo etiam pertinet, præscriptores citatos a Maratorio ad §. 67. Catois locus de Re Rust. cap. 134: «Prius quam porcum feminam immolabis, Jano struem commoveto sic: Jano pater te hæc strue commovenda bonas preces precor.» Tum deinde: «Fertum Jovi moveto, et mactato sic: Juppiter te hoc fertum obmovendo bonas preces precor, etc.» VONCK.

Quique sacrificiis. Quod superius innuerat repetit, nempe ethnicorum preces, vota que a Jani invocatione inchoari, deinde ad Jovem verti; quod suæ numinum maximum, omniumque rectorem nunquam decebat. MUR.

Hic habet et matrem. Atym pastorem deperiit Rhea,

seu Cybele Jovis genitrix. Ille impudicæ nolens auscultare deæ, est eviratus. De hoc Ovide., lib. IV. Fast.:

Phryx puer in silvis facie spectabilis altis
Turrigeram casto junxit amore deam, etc.

Hoc deæ facinus ethnicis exprobrat Minucius in Octav.: «Cybeles Dyudima, pudet dicere, quæ adulterum suum infelicitate placitum, quoniam et ipsa deformis et vetula, ut multorum deorum mater, ad stuprum illicere non poterat, exsecuit, ut deum scilicet faceret eunuchum.» Augustinus, lib. VI, cap. 7, de Civ. Dei: «Sacra sunt matris deum, ubi Atys pulcher adolescens ab ea dilectus, et muliebri zelo abscissus, etiam hominum abscissorum, quos Gallos vocant, infelicitate deploratur.» MUR.

Nam prior est pastor. Tantis ambagibus, ac discordiis Gentilium theologia constat, ut se per illam extricare nemo facile possit. Euseb. Cæs., lib. II, cap. 4, de Præp. ubi de Phrygum theologia disserit, Cybelem ante deorum comubia Atydis amore correptam ait. Verum quot capita tot sententiæ.

Aut Jovis ipse. Jovis in recto casu recte dicitur, Prisciano testante, apud veteres Jovis solum dicebatur a *juvando*. adjectoque altero vocabulo dictus est *Jupiter*, quasi *Jovis pater*, seu ut melius arbitratur Lactantius, *Jucans pater* Jovis in recto casu effertur apud Hyginum in Lib. Fabul. Nonnium Marcellum, aliosque quos consulere potes. Quidam severissimus censor Gallus Natalis Alex. libros quatuor de *Symbolo ad Catechum*. Augustino abjudicat, quippe quod illi stylus ab augustiniano, immo a grammaticorum dogmatis abhorreere videtur. Inter exempla hoc profert: *Illic fingitur, quod idem Jovis Junonem habeat sororem, et conjugem*; et nomen Jovis in nominandi casu usurpatum sugillat: verum decipitur, quum hujusce nominis usus apud gravissimos auctores obvius fiat, ac propterea Augustinum non dedecet; nos istis contenti ad alias pergimus. MURAT.—Melius forsau, aut Jovis ipso. Et heic aut scriptum pro *haut* vel *haud*. Prior, inquit, pastor est Jove, non Jupiter pastore, ut frustra poetæ garrunt. Aut vero ut plurimum veteres *ὄντι τοῦ haut* scribere consuevisse norunt eruditi. VONCK.

Sed melius. Magis ne placeret: sed melior? MUR.

Semiviri. Hi sunt Galli Matris deum sacerdotes, quibus virilia in Atydis evirati memoriam amputabantur. Lactantius, lib. I, cap. 17: «Deum mater, et amavit formosum adolescentem, et eundem cum pellice deprehensum exsectis virilibus semivirum reddidit. Et ideo nunc sacra ejus a Gallis sacerdotibus celebrantur.» Minucius Cybeles impuritate detecta subdit: «Propter hæc fabulam Galli eam, et semiviri sui corporis supplicio colunt. Hæc jam non sunt sacra; tormenta sunt.» Vide Juvenal., sat. 2, ipsumque Paulinum, Natali XI. MUR.

Nec desunt homines. Totus est Augustinus, lib. VI, de Civ. Dei, et alibi in confutanda hæc ethnicorum vanitate, ac subterfugio. Hi fabulas aniles internis scætere mysteriis, ibique philologicas veritates latere passim objiciebant; sed suismet illi rationibus confundebantur. «Deinde,» ait cap. 8. S. Doctor, «si ista Sacra, quæ scænicis turpitudinibus convincuntur esse fœdiora, hinc excusantur, atque purgantur, quod habent interpretationes suas: cur non etiam

Per varios turpesque locos? Hic denique semper
Fit fera, fitque canis, fit turpe cadaver aselli,
Nunc homo, nunc panis, nunc corpore languidus
[ægro.

Talia dum faciunt, nihil hunc sentire fatentur.
Quid loquar et Vestam, quam se negat ipse sacerdos
Scire quid est? imisque tamen penetralibus intus
Semper inextinctus servari fingitur ignis,
Cur dea, non deus est? Cur ignis femina fertur?

COMMENTARIUS.

Isidem in memoriam mariti Osiridis sacra instituisse, sanctissimis sacrificiis admiscens imagines, indicia et exempla suorum eventorum. VONCK

Hic denique semper Fit fera, etc. Existimari equidem, Antonium, quum novisset Ægyptios plurima simulacra sub signa diversorum animalium colere, ea omnia ad unum Serapidem referenda censuisse. Concinit Paulinus Natali xi. §. 98. Vide Martianum Capell. de Nupt. Philol. lib. ii, p. 45. VONCK.

Nunc homo, nunc panis. Hic versus videtur corruptus. Legendum :

Nunc homo, nunc sanus, nunc corpore languidus ægro.

Dicit enim Poeta. Serapidem sub hominis figura representari, qui nunc sanus sit, nunc ægritudine languidus. Vide Marsham Chron. sæc. xi, p. 519. VONCK. — Optime. Anonymo item lipsiensi perplacet hæc restitutio. GALL.

Quid loquar et Vestam. Vestam esse ipsam terram suum quidam arbitrati, alii domorum omnium servatricem, ubi etiam per illam purum ætheris ignem significari opinabantur. Hinc Orpheus illam non Sicilia habitare regiones, sed in æthere morantem aiebat :

Ἐστία εὐδυνέτοις Κρόνου ἤγαγετ' ἑσθλῆα,
Ἡ μῆσον οἶκον ἔχεις παρὰς ἀνάσσει μελίττου.

Vesta potentis Saturni filia regina,
Quæ mediæ regionem ætheris magni ignisque habitas.

Alii alia, ut mirum non sit, si sacerdotibus ejus ignotum quoque quid illa sit, noster affirmet.

Cur ignis femina. Vidisti supra ex Orpheo Vestam pro igne sumi : addo nunc Ovid., lib. vi, Fast. :

Nec tu aliud Vestam, quam vivam intellige flammam.
Et tamen is ante dixerat :

Vesta eadem est et terra...

Augustin. lib. iv, cap. 40, de Civit. Dei, ita fatur : « Eandem terram Cererem, eandem etiam Vestam volunt, cum tamen sapiens Vestam non nisi ignem esse perhibeat : » quod idem repetit lib. vii, c. 16. Vide Ciceronem de Nat. Deor., et in ii, de Leg. Diodorum, aliosque. Miratur igitur, ridetque Paulinus, cur ignis femina dicatur. MUR.

Hyginus. Augusti libertus fuit Jul. Hyginus, ac Ovulii familiaris. Librum fabularum scripsit, qui etiamnum extat. Verum ibi citatum a Paulino locum nancisci non potui. Scripsit ille præterea libros Genealogiarum, et librum de Penatibus, quem laudat Macrobi. lib. iii, c. 14. Saturnal. librum de proprietatibus Deorum, Macrobio eodem teste lib. iii, c. 8. et Confusaneas quæstiones Fabio, Gellio ac Diomedem memoratas, quæ nobis omnia temporum voracitas invidet. Ex hisce libris propositam eruditionem procul dubio Paulinus noster hauserat. MUR.

Sicuti commendat Hyginus. Leg. commentat : quod rarius quidem, usitatum tamen. VONCK.

Suspendunt Soli. Vulcanalia festa erant in Vulcani honorem. De his mentio extat in vetustissimis calendariis apud Gruter., p. 155, 154, 155, et in alio non dissimili apud Dempster. Rom. Antiq. in Parap., ad cap. 4. lib. iv. Peragebantur autem x kalend. septemb. His Columella concordat, de Re Rust., lib.

A Ista quidem mulier, sicuti commendat Hyginus, Stamine prima novo vestem contextuit olim, Nomine de proprio dictam, quam tradidit ipsa Vulcano, qui tunc illi monstrarat opertos Custodire focos. Hic rursum munere lætus Obtulit hanc Soli, per quem deprehenderat ante Martis adulterium Nunc omnis credula turba Suspendunt Soli per Vulcanalia vestes : Utque notent Venerem, tunc et portatur Adonis :

ii, cap. 5 : Ceterum, ait, Augusto circa Vulcanalia, tertia satio est. Meminit etiam Varro, de lingua Lat. In usu autem antiquis fuit idolorum cultoribus vestes falsis suspendere diis. Aristoph. in Avibus :

... Τις δὲ θεὸς
Πολιοῦχος ἴσται, τῶ ζανούρει τὸν πίπλον :

Quis autem deus urbi præsidebit, cui dividemus vestes? Hoc est : Cui deo vestes suspendemus? Apuleius, lib. vi, As. Aur. : « Vides dona speciosa, et lacinias auro litteratas, ramis arborum postibusque suffixas » Alex. ab Alex., lib. 3, cap. 18 : « In aliis mysteriis traditur mos, ut vestem in qua quispiam initiatur, templis et numinibus dicaret. » Hæc, et alia congerit Pinto Ramirez, in Spicileg. sacr., tract. i, cap. 2 et 22, § 15. Verum vestes Soli singulariter dedicatas apud neminem invenire potueram, quum eruditissimus Abbas Blanchinus, cujus curæ Em. Othoboni bibliotheca demandata est, per clariss. Ciampinum quemdam hæc de re apud Herodotum exstare locum me monuit. Est aurem lib. ii, ubi agit de Neco Rege :

Ἐν τῇ δὲ ἐσθῆτι ἔτῳχε ταῦτα κατεργασάμενος ἀνέθηκε τῶ Ἀπόλλωνι πέμψας ἐς Βραγχίδας τὰς Μιλασίων. In vestitu autem curiosus quum fuisset, illum Apollini dictum ad Branchidas Milesiorum misit. MUR.

Portatur Adonis. Erant quidem Adonia apud Gentiles, hoc est festa Adonidi sacra, de quibus meminit Aristophanes in Pace, et Ovid., Metam., lib. x, eo versu per Venerem prolato :

Annua plangoris peraget simulamina nostri.

Præsertim vero Alexandria, ut asserit Nat. Comes, lib. 5, cap. 16. Mythol. Adonidis solemnia ferebant, cujus imago magna cum pompa ferebatur. Sed heic aliud innui tempus patet, quo et Adonidis simulacrum portaretur, nempe in ipsis Vulcanalibus; ait enim : Tunc et portatur Adonis. Celebris est Veneris, et hujus pueri fabula. MUR.

Stercora tunc mittunt. Fimo dii Gentium debonestari solebant. Doctissimus Abbas Blanchinus Othoboniana bibliotheca Præfectus per Cl. virum Jo. Ciampinum Orphei, seu Onomacriti versum de ritu simili, ut animadverterem monuit. Habetur ille apud Nazianz., in Stelitext. 4, adversus Julianum :

Ζεὺς κἀδίστα, μέγιστε θεῶν, εὐλαμμένα κόπρω.
Juppiter gloriosissime, deum maxime, delibute stercore.

Seldenus, de Diis Syris, Synt. 2. cap. 5. hunc eundem recitat versum, sed ad Jovem Stercoreum non magis attinere censet illud εὐλαμμένος κόπρω, quam Virgilio de Jove verba :

Totamque infusa per artus
Mens agitat molem, et magno se corpore miscet.

Quasi utrobique Jupiter arcane naturæ involutus dicatur. Verum nil rei latina carmina cum grecis habent, et κόπρω ille, quo delibutus dicitur Jupiter, hujusmodi ab explicatione abhorret. Dii Stercorei fuere præterea, ac, ut ibidem notat idem Seldenus, Beelzebul sonat Dominus Stercoris, et Rabbi Abraham Benkattun, versum 53. cap. 25 Exodi ita explicat : Non sines apud te habitare, qui colunt deos

Quid quod et invictum spelæa sub atra recondunt,
 Quæque tegunt tenebris, audent hunc dicere solem?
 Quis colat occulte lucem, sidusque supernum,
 Cellet in inferiis nisi rerum causa malarum?
 Quid quod et I-iacum sistrumque, caputque caninum
 Non magis abscondunt, sed per loca publica ponunt?

A Nescio quid certe quærent, gaudentque repertum;
 Rursus et amittunt, quod rursus quærere possint.
 Quis ferat hoc sapiens, illos quasi claudere solem,
 Hos proferre palam propriorum monstra deorum?
 Quid Serapis meruit, qui sic laceratur ab ipsis

COMMENTARIUS.

hant. Itaque quum non solem tantum, sed quid aliud per Mithram significari videam, facile græterainam inscriptionem, p. 22, num. 12, explicabo. Ita se habet illa: D. I. M. ET. SOLI. SOCIO. SAC. hoc est, *Deo Invicto Mithræ, et Soli Socio sacrum*. Pro Mithra hic aliud Numen intelligendum est a sole diversum, non ipsemet sol tamquam alienigena, uti parum recte opinatur Reinesius ad Inscript. 48. Cl. 1. Legitur quoque in pris. is Inscriptionibus NANNÆ. SEBECIO DEO. MITHRÆ quæ verba omnia ad solem Mithram referenda esset I. Cæs. Balengerus c. 4, lib. 1, de lic. et vet. Magia. Ego tamen tribus Diis dicatum marmor pono, ut NANNÆ sit *Dianæ Nannææ* nomen, de qua Liber 1, c. 6. et Liber II, c. 1, Machab. Hieronymus, et Josephus meminere: SEBECIUS pro *Jove Sabazio* intelligatur, de quo Orpheus, seu Onomacritus in Hymno

ΚΩΘι πάτερ, Κρόνου υἱέ, Σαβάκιε κίβδη δαίμων.

Audi pater, Saturni filii, Sabacie inclyte deorum.

Nempe enim scio, qua auctoritate Bacchum etiam *Sabazium* dixerit Reinsius in Arist. Sacr. Sed hæc satis superque. MUR.

Spelea. Græcum est verbum *σπηλαίον*, quod Latine spelunca dicitur: sed Græcum nomen et aures Ausoniae toleravere. Virgilius, eclog. 10:

Certum est in silvis inter spelæa ferarum, etc.

Claudius de bello Get.:

Metuenda ferarum

Speleæ...

Mithræ Sacrificia secretissimis in antris peracta. Religioso silentio apud ejus cultores illic accepta mysteria servabantur. Quin ex iis sacris initiari volentes, mulis cruciatibus probationem subibant. Hinc Suidas in verb. *Mithra* ait: *Ὅχι ἂν οὖν εἰς αὐτῶν δυνήσαιτό τις τελεσθεῖναι, εἰ μὴ διὰ τῶν βραβῶν παρελθόν τῶν κολασέων δεῖξει ἑαυτὸν ὅσιον καὶ ἀπαθῆναι. Nullus autem potest initiari, nisi per quosdam suppliciorum gradus se sanctum, et perturbationum immunem ostenderit.* Hoc idem confirmant Nazianz. Orat. 5. Lamprid. in Commod. ac Tertull. c. 15, de Cor. Mil. Sunt hujus verba: « Erubescite Romani commilitones ejus non jam ab ipso judicandi, sed ab aliquo Mithræ milite, qui cum initatur in spelæo etc. » S. Justin. Martyr in Dialog. cum Tryphone Mithræ sacra peragi bis ait, *ἢ τόπω ἱεροκαλούμένῳ παρ' αὐτοῖς σπηλαίῳ, ἢ ἰσοῦ, qui apud illos spelæum, seu specus vocatur.* Vide Hieron., in Ep. ad Lactam; Reines. Cl. 1, n. 48. Inscript.; Balenger. lib. 1, c. 4, de lic. et vet. Mag.; Selden., de Diis Syris, Synt. 1, c. 6; Salmas., ad Hist. Aug., fol. 549, 582, etc.

Quæque tegunt. Scribendum potius videtur *quemque tegunt tenebris*. Nihil secius placet sensus. MUR.

Cellet. Celo pro lateo inusitatum verbum. Tegendi tantum, atque occultandi significatione usurpatum invenio. Me tamen monuit eruditissimus vir Michael Maddius claris imi viri Car. M. Maddi dignissimum germen, apud Plautum in Bacch., Act. 5, scen., 2, legi:

Ut ut eris, moneo, non ce aois.

Et a Scholiaste Lambino ita explicari: *non falles, non latebis*. Certo si pronomen *te* heic subintelligendum contendis, et ego in Paulini versu pronomen *se* sub-

intelligam. Si cui placeret emendare, legerem:

Cellet in inferiis nisi se horum causa malarum.

Sane in Cod. Ms. non *malarum*, sed *malarum* est scriptum. MUR. — Muratorius hic ingeniose profecto, sed omni emendatione facile carebimus, dum sic locum rite distinguamus:

B Quis colat occulte lucem, sidusque supernum
 Cellet? in inferiis nisi rerum causa malarum.

Quis, inquit, tam stupidus est, ut lucem occulte colat, et sidus supernum, solem puta, in spelæis atris abscondat? quum in inferiis solus mali auctor habitet. Post *malarum* subaudiendum est, ut nemo non videt. Posset ceteroquin locus, servata vulgari interpunctione, alio et commodo satis explicari, si violati metri dicam Antonio quis scriberet; cujus leges quum tot antiquiores poete sæpe neglexerint, dem cur a nostro alienum existimemus, nihil est quod exigit. Si quis ergo maluerit, ita interpretetur: et sidus supernum cellet in locis abditis aut inferiis, nisi rerum malarum causa? Ut ita in auferendi casu sumatur *causa*, non nominandi. VONCK.

I-iacum. In sacris Isidis sistra quæiebantur, et Anubidis caput caninum exponebatur. Lucan. lib. VIII, rem complectitur utramque:

C Semideosque canes, et sistra jumentia luctum.

Ausonius ad Paulinum nostrum scribens, Epist. 25.

Isiacos agitant Mareotica sistra tumultus.

Anubis porro Cynocephalus etiam dicebatur, nomine ejus formam exprimente. Athenasius orat. contra Græc. ὁ παρ' Ἀίγυπτίους κυνοκεφαλὸς Ἀνουβίς *Apud Egyptios canina facie Anubis*. Ovid., Metam., lib. IX.

Cum qua latrator Anubis

Sistraque erant, nunquamque satis quæsitus Osiris.

De sistris consule Laurent. Pignor. in Mensa I-iac. et egregiam dissertationem Benedicti Bacchini eruditiss. et clariss. viri. MUR.

Nescio quid. Locum Minucii expressit Paulinus. Inquit ille: « Mox invento parvulo gaudet Isis, exsultant sacerdotes, Cynocephalus inventor gloriatur, nec desunt annis omnibus vel perdere quod inveniant, vel invenire quod perdat. » Jul. Firmicus, c. 2: « Nihil hic invenis, nisi quod iterum aut quæras, aut luceas. » Ipse Paulinus Nat., XI:

Nam quid, rogo, cæcus illis;

Qui non amissum quæruunt, nusquamque manentem
 Inveniunt?...

Quid Serapis meruit. Hic aquam hæreere mihi lubenter fateor. Alicujus festi diei meminit Paulinus, quo Serapis multas induere figuras cogebatur: at hujus vestigia nusquam reperio. Certe Macrobius, et Plutarchus, in lib. de Osid., et Osir. nulla alia effectum forma Serapidem faciunt quam humana: *πανταχοῦ ἀνθρωπόμορον Ὀσίριδος ἀγάλμα, ubique simulacrum Osiridis humana specie ostenditur*. Ab eruditioribus itaque expectanda solutio. MUR. — Notum ex historiis, quid Ægyptii de Osiride (qui idem cum Serapide) tradiderint, eum nempe a Typhone interemptum, et in partes quatuordecim discerptum fuisse. Id autem in sacris suis Ægyptii representabant: eoque respicit Plutarchus de *Iside et Osiride*, quando scribit,

Axe sub æthereo medius concluditur aer.
 Hoc etiam cælum, quod nos sublime videmus,
 Sex aliis infra est spatium surgentibus æquo,
 Postque thronos septem, post tot cœlestia regna
 Cætera pars omnis, quæ cunctis eminet ultra,
 Quæ super excedit, quæ passim tendit in altum,
 Quæ sine fine patet, quam nec mens colligit ulla,
 Lucis inaccessible domus est, sedesque potentis
 Sancta Dei unde procul, quæ fecit subdita cernit.
 Omnia sic constant, dum spiritus omnia cingit.
 Hæc eadem quorum nobis conceditur usus,
 Quæ polus inferior magna complectitur Urbe,

COMMENTARIUS.

Medius concluditur aer. Absit, ut imaginariam illam ignis spheram, quam Aristoteles ejusque sectatores lepide excogitarunt, ac etiamnum probant. Paulinus noster admiserit. Hinc aerem non a commentitiis illis flammis, sed ab æthere cœlove conclusum affirmat. MUR.

Postque thronos septem. Non septem tantum, sed novem sub empyreo constitutos fuisse cœlos omnino fatendum. Septem ex iis errantia sidera tenent, ut habet versiculus :

Cynthia, Mercurius, Venus, et Sol, Mars, Jove, Satur.

Octavam a fixis sideribus occupatur; nonum vero primum mobile est, cui succedit empyreum. Nihilominus septem cœlos ante empyreum exstare diserte Paulinus sentit. Qua ratione queris? Poetica facultate respondeo; siquidem apud poetas in octavo cœlo, videlicet in sidereo cœlo, Dei summi domicilium statuitur. Virgilius lib. 10. *Æneid.*

Conciliumque vocat divum pater, atque hominum rex
 Sideream in sedem...

Sidon. Apollin. in Panegy. Aviti de deorum concilio :

Ipse pavementum sunt sidera, jam Pater aureo
 Tranquillus sese solio locat...

Euripides in *Jone* Διὸς πολύαστρον ἔδος. *Jovis pavementum multisidereum*, appellat, cui adde Chrysost., Orat. 2 de Dei nat. aliosque. Fuit hæc quoque veterum christianorum sententia. De cœlorum diversitate Philastrius brixianus episcopus imaginariam hæresim re censet cap. 46, atque : « Sive ergo seu cœlos secundum David, et septimum hoc firmamentum accipere quis voluerit, non errat : nam Salomon tres cœlos dicit, ita cælum, et cælum cœli. Paulus etque Apostolus usque ad tertium cælum se raptum fatetur. Sive ergo septem quis acceperit, ut David, sive tres, sive duos, non errat. » MUR.

Unde procul. Virgilium imitatur, ita lib. x *Æneid.* canentem :

Conciliumque vocat divum pater, atque hominum rex
 Sideream in sedem, terras unde arduus omnes
 Castraque Dardanidum spectat.....

Liceat quoque italicorum vatium principem heic audire lib. 1. Hierosolymæ Liberatæ.

Quando dall' alto soglio il Padre eterno,
 Ch' è nella parte più del Ciel sincera,
 Gli occhj in giù volse. e in un sol punto, e in una
 Vista mirò ciò ch' in se 'l mondo aduna.

Complectitur Urbe. Romani imperii fines eosdem ac orbis terrarum Poetæ statuerunt. Rutil., in *Itiner.*, eleganter :

Dumque offers victis proprii consortia juris
 Urbem tecisti, qui prius orbis erat.

Schol. in Dionys. de situ orb. ὅπερ δὲ πόλις τοῖς ἀντὶς ὀρίους καὶ χώρας ἐστὶ, τοῦτο ἦν ἢ πόλις τῆς

A Cuncta licet distent, una cum pace tenentur.
 Denique nomen habent unum, sunt omnia Mundus.
 Hunc etiam Græci *Cosmon* dixere priores :
 Hinc ita compositum di-tinguens utraque lingua
Cosmon ab ornatu, *Mundum* de lumine dixit.
 Nam quo sol nitet, hoc totum sordebat in umbra,
 Et manet exemplum, quotiens nox omnia fœdat,
 Et docet ex tenebris, quæ sit data gratia lucis.
 Tot bona qui fecit, qui sic operatus ubique est,
 Hic Deus de corde Dei, hic Spiritus oris,
 Sancti sermo Patris, tantarum fabrica rerum :
 Nec se Paganus laudet, si vitat idola,

B ἀπάσης οἰκουμένης, ὡς περ αὐτῆς χώρας ἅστυ κοινὸν ἀποδείκνυμένη. Quod autem est suis finibus et regionibus urbs aliqua, hoc Romæ est totius orbis provinciis, quasi commune totius habitabilis terræ oppidum Hinc Roma Claudiano dicitur, quæ fundit in omnes imperium. Sic Plin., cap. 5, lib. xxxv., Romam esse unam cunctarum gentium in toto orbe patriam dixit. Plura pete a Bulegero, de Imp. Rom., lib. II, cap. 5. MUR.

Hinc ita. Arrideret : *Hunc ita.* MUR.

Cosmon ab ornatu. κόσμος Græcis est ornamentum. Ab hac significatione, mundi qui Græcis κόσμος dicitur, nomen derivatum censet Paulinus, quia vera est mundus venusta ornamentorum series. Alii ἀπὸ κόσμου, qui est ordo, seu modus, nominis hujus etymologiam deducunt, quum mundus rerum simul nexarum atque ordinaliarum vere sit status. Tertullianus, adversus Marcion., lib. 1, poetæ nostro subscribit : « Ut ergo, » ait, « aliquid de isto hujus mundi indigno loquar, cui et apud Græcos ornamentum et cultus, non sordium nomen est. » MUR.

Mundum de lumine. Honor. Augustodun. lib. de Imag. Mundi cap. 1, Isidor., lib. III. Orig., cap. 28 et lib. XIII. cap. 1. *Mundum quasi movendum, quia in perpetuo sit motu*, dictum putant. Sed rectius Varro, Cicero, Plinius, Paulus I. C. et alii, a *munditie* appellatum volunt. Hinc etymologiæ Paulinus accedit, dum a lumine mundum dici ait.

Hic Deus est. Hoc est divinum Verbum, Deique Filius, per quem ut supra cecinit, omnia facta sunt et sine eo factum est nihil, quod factum est. In Ms. dicitur : *Hic Deus de corde.* Apposui verbum est. Adhuc tamen claudicat versus : possem alterum est adjicere : *Hic est Spiritus oris* MUR. — Muratorius ob casuram supplet : *Hic Deus est de corde Dei.* Et sic satis recte. Cæterum et Virgilius ante hic elisium sprevit lib. I. *Æn.*, v. 20 :

Posthabita coluisse Samo. Hic illius arma.

D Similiter supra v. 54. ms. habebat :

His deus, uxorque dei, ipsamque sororem.

Ubi itidem cl. editor addit binum est : *Hic deus est, uxorque dei est.* Quoniam autem in hoc carmine tot occurrunt loca, in quibus si codicem ms. consulas, (at quem tutius?) desideratur cæsura aut elisis non admittatur; haud sane credibile mihi fit, casu omnia illa loca corrupta fuisse. Et forte in plerisque contra metrum peccavit Antonius, ut Poetis illius temporis cuius se prodit noster, haud insolens. Nulla enim omnino nobis adest ratio, cur in omnibus hisce scripti codicis spernatur auctoritas. VONCK.

Fabrica rerum. Fabrica pro officina proprie usurpata docuit Siphontinus. Ita forte capiendum heic nomen istud. Mea tamen sententia aut error in codicem irrepit, aut carmen aliquod abest. MUR.

Nec se Paganus. De hoc nomine plur apete a magno Annalium parente Baronio in Martyrol. ad diem 31. Januar. Gothofredo ad lib. 6. C. Th. tit. 10. de Paganis etc. aliisque scriptoribus. Saeculo Christi

Ac satis esse putat, quod numine credat in uno.
 Quid colet ille Deum, qui Verbum non colit ejus?
 Qui non Virtutem simili veneratur honore?
 Quique invisibilem incomprehensibilemque fatetur
 Esse Deum, hic etiam Christum si cogitet, idem
 Inveniet. quoniam Verbum comprehendere nemo,
 Nemo videre potest; opera ejus sola videntur.
 In Patre Natus enim, in Nato Pater omnia fecit,
 Et quidquid virtute dedit, pietate tuetur.
 Sic fuit, et steterit versus Salvator in ævum,
 Qui tulit errores, qui fecit vera videri,
 Flacatoque Patri pereuntem reddidit orbem.
 Nec mirum, si cuncta regit, qui cuncta creavit,
 Qui dedit ex nihilo totum, lucemque tenebris
 Prætulit, atque diem jussit succedere nocti;
 Quodque in carne fuit, carnis peccata remittit.
 Cerauit enim, fragilem faciles incurrere lapsus,
 Corripiensque tamen veniam dabit omnibus unam,
 (Remque novam dicam, nec me dixisse pigebit)
 Plusque pius quam justus erit. Si denique justus
 Esse velit, nullus fugiet sine crimine pœnam:
 Justus enim mala condemnat, pius omnia donat.
 Hoc facit, ut rata sint venturæ munera vite,
 Et quod culpa tulit, rursus indulgentia reddat:
 Quæ si non fuerint plebi concessa roganti,

A Tunc prope nullus erit delicto liber ab omni.
 Qui possit meritis promissa luce potiri?
 Tangere tunc lætis cœlorum regna libebit;
 Tunc poterit mors ipsa mori, quum tempore toto
 Vita perennis erit, quia tunc in sede beata
 Nullus peccandi locus est, ubi nulla cupido est.
 Gloria tanta manet populo servata fideli.
 Amplius hoc tribuit, majus dedit hoc quoque munus,
 Quod peccatorem quem pœnitet, antea lapsum,
 Non facis in numero turbæ peccantis haberi:
 Quippe satis pœna est, cum sit sua culpa dolori;
 Supplicium proprium timor est; tormenta reatus
 Tum veluti patitur qui se mernisse fatetur.
 Quid poterit melius, vel quid moderatius esse?
 Judicat, inquirat, castigat, parcat, honorat,
 Omnia qui vincit, nec ab ipsa vincitur ira.
 B Quod de præsentis jam cernimus esse futurum;
 Nam cum sæpe minax horrentia nubila cogit,
 Et terrore pio rutilo nimis igne coruscat,
 Tristibus et pluviis, et nubibus intonat atris,
 Omne genus timet interitum; sed vita potestas
 Desinet, et pariter cœlum mentesque serenat.
 Hoc quoque tunc sperare jubet, qui se modo cuncta
 Perdere posse probat, si perdere velle recusat.
 Sic iteranda salus venturo ostenditur ævo,
 Æternique Dei pietas æterna manebit.

COMMENTARIUS

quarto nomen hoc Gentilibus aptari cœpit, quum iidem C
 ab urbibus pulsati in *Pugis* agrisque profanam adhuc
 religionem exercerent. Mur.

Si vitat. In Ms. legebatur: *Si qui idola vitat.* Emen-
 davi. Mur.

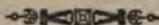
Numine. Ita scribere placuit pro nomine, quem-
 admodum habet Ms. Mur.

Versus Salvator. Illud versus mihi parum arridet.
 Fortasse versus scribendum est. Mur.

Vita potestas. Errorem aliis tollendum relinquo.
 Mur. — Illud *vita potestas* heic plane mortuum. Mu-

ratorius errorem aliis tollendum relinquit: Fabricius
victa conjiciebat. Gemina, ni fallor, lectio est *vita*
potestas. Quando, inquit, signa majestatis suæ prodit
 supremum Numen, omne genus interitum timet: sed
potestas ejus simul ac *vita est*, vel apparuit, desinet;
 atque ita cœlum, antea nubibus atris incinctum, se-
 renat, et mœstas hominum mentes redivivo splendore
 consolatur. Quæ antecedunt et sequuntur hæc satis
 adjuvant, ut plura addere necesse non habeamus.
 Vonck. — Huic Vonckii emendationi calculum ad-
 jicit Anonymus lipsiensis.

DE SANCTO VICTORINO EPISCOPO PETAVIONENSI ET MARTYRE PROLEGOMENA.

ARTICULUS I.

Ejus vitæ Synopsis.

Quo tempore clarus? Varia de eo Hieronymi tes-
timonia. Quid ante Hieronymum Optatus Milevitanus?
 — Victorinum græcæ originis aut in confinio Græciæ
 saltem oriundum fuisse, ex iis, quæ Hieronymus
 attulit, tuto satis collegisse videtur Caveus (1). Pe-
 tavionensis (2) in Pannonia superiore ad Dravum

(1) Cave., *Hist. litter.*, tom. 1. pag. 447.

(2) Ita quidem legendum docuit, errore obsoleto,
 quo *Pictaviensis Aquitanicæ* in Gallia a Baronio ad

D fluvium erat ex oratore episcopus, ut non uno loco

annum 307, num. 16, aliisque multis ferebatur epis-
 copus, funditus extirpato, Lannois Franco Gallus
 peculiari doctaque dissertatione, Parisiis, 1653, in-8°,
 et in opp. Collect. tom. II, P. 1, pag. 634, et seqq.
 In hac enim demonstrat, in quinque D. Hieronymi
 locis, ubi de Victorino sermo habetur, bis scilicet in
 Catalogo, cap. 74 et 101, semel adversus Vigilantium,
 semel adversus Helvidium, ac tandem semel in tri-
 gesimo sexto Ezechielis capite reperiri in antiquis
 editionibus *petavionensis*, vel *petavionensis*, vel *pic-*
taviensis, vel *pictubionensis*; idque nominis habere in
 Usuardi, Adonis et aliis vetustis martyrologiis, ut et
 in priori Merlini conciliorum editione, atque in edi-